

БАЪЗИ ИНГЛИЗ ТИЛИ ТОПОНИМЛАРИНИНГ МОРФОЛОГИК ВА СИНТАКТИК ЖИХАТДАН ЯСАЛИШИ

Ганиева Гулноза Захировна

ЖДПИ докторанти

Аннотация: Ушбу мақолада инглиз тилидаги баъзи топонимларнинг морфологик ва синтактик жиҳатдан ясалиш усуллари берилган. Ҳар бир усуллар мисоллар билан изоҳланган.

Калит сўзлар: топоним, морфологик усул, синтактик усул, ўзак, лексема.

Топонимлар, яъни жой номлари ҳар бир миллатга хос бўлган маданий бойлик объектларидан бири ҳисобланади. Шу сабабли ҳам улар бошқа тил бирликларида тубдан фарқ қилади. Демак, бундан кўриниб турибдики, топонимлар нафақат география, балки тилшунослик фани билан ҳам чамбарчас боғлиқдир. Улар тил бирлиги сифатида бошқа ҳамма лексемалар қатори тил қонуниятларига бўйсунди [4,199]. Бироқ айнан ўзининг келиб чиқиши, баъзи ички хусусиятлари жиҳатидан жамиятнинг кундалик моддий ва маънавий ҳолати, иқтисодий турмуш тарзи ва орзу-интилишларига алоқадор бўлганлиги учун ҳам улар алоҳида аҳамиятга эгадир.

Топонимларда ҳар бир тилнинг ўзига хос бўлган қадимий фонетик, лексик ва морфологик элементлар кўпроқ бўлади. Жойнинг табиий-географик шароити, аҳолининг этник тартиби, кишиларнинг касби ва машғулоти, қазилма бойликлар, шу ерга асос солган киши номлари, тарихий шахслар ва воқеалар топонимлар вужудга келишининг асосий омили ҳисобланади. Буни биз инглиз тили топонимлари мисолида ҳам кўришимиз мумкин [1]. Масалан, *Aberaeron*-Mouth of the River Aeron', *Aberavon* -'Mouth of the River Afan', *Barrow* -'(place at) the wood or grove, *Docking*- 'Place where docks or water-lilies grow' (табиий-географик шароит), *Abinger*-'Enclosure of the family or followers of a man called Abba', *Ballydonohoe* -'Ó Donnchadha's townland'(киши номи), *Abington*-'estate associated with a man called Abba',

Balintore-‘Village where bleaching is done’, *Ballyknockan*- ‘Milking place of the hillock’ (кишиларнинг касби ва машғулоти).

Баъзи топонимлар таркиби ўзак ва сўз ясовчи қўшимчалардан ҳосил бўлган бўлиши мумкин, баъзилари эса фақат ўзакдан ташкил топиши мумкин, яна бошқалари эса бир ёки бир нечта сўзлардан ташкил топган бўлиши мумкин. Қуйида баъзи инглиз топонимларининг морфологик ва синтактик жиҳатдан ясалиш усуллари кўриб чиқамиз[1].

1. Морфологик (аффиксация) усулда ясалган топонимлар:

-ing- + tūn.

Dorrington - ‘Estate associated with a man called Dēor(a)’;

Dormington - ‘Estate associated with a man called’;

Donington, Donnington- ‘Estate associated with a man called Dun(n) or Dun(n)a’;

Dorsington - (‘Estate associated with a man called Dēorsige’);

Eardington - ‘Estate associated with a man called *Earda’.

-tūn.

Duncton - ‘Farmstead of a man called *Dunnuca’;

Dunston- ‘farmstead of a man called Dun(n)’;

Durston - ‘Farmstead of a man called Dēor’.

-ford.

Durnford, Great - ‘Hidden ford’;

Wansford - ‘Ford by a spring or whirlpool’;

Wangford - Possibly ‘ford by the open ground’;

Yoxford - ‘Ford wide enough for a yoke of oxen’.

-hām.

Earlham - Possibly ‘homestead of a nobleman’;

Earsham - Possibly ‘homestead or village of a man called Ēanhere’;

Eastham - ‘East homestead or enclosure’;

Edmondsham ‘Homestead or enclosure of a man called *Ēadmōd or Ēadmund’;

Walsingham, Great & Walsingham, Little - ‘Homestead of the family or followers of a man called Wæls’;

Walsham- ‘homestead or village of a man called Walh’;

Waltham- found in various counties, ‘homestead or village in a forest’.

-burh.

Norbury - ‘northern stronghold or manor-house’;

Newbury - ‘New market town or borough’;

Naseby - ‘Stronghold of a man called Hnæf’;

Owslebury - ‘Stronghold of a man called *Ōsla’, or ‘stronghold frequented by blackbirds’.

-by. *Usselby* - ‘Farmstead or village of a man called Ōswulf’

Utterby - Probably ‘farmstead or village of a man called Ūthrēdor Ūthere’;

Enderby - ‘Farmstead of a man called Eindrithi’

Walesby - ‘farmstead or village of a man called Valr’.

2. Синтактик усул, яъни бирдан ортиқ ўзакдан ҳосил бўлган топонимлар:

Om+om - *Edvin Loach, Egg Buckland, Eilean Donnan, Eilean Siar, Ellerdine Heath, Kyre Magna, Lach Dennis, Ladybank, Lammermuir Hills, Lossiemouth, Loughros Point, Michaelchurch, Micheldever, Milford Haven*

Om+ cuфam - *Egerton Green, Elmstone Hardwicke, Littlewick Green, Llantwit Major, Loughduff, Meall Dearg, Meall Dubh, Meall Garbh, Meall Meadhonach*

Om+предлог+om - *Knockmealdown Mountains, Kyle Of Lochalsh, Longville in the Dale, Michaelchurch-on-Arrow, Middleton on the Hill, Monnington on Wye, Muir of Ord*

Cуфam + om - *Knotty Ash, Littlehampton, Longdon, Middlesbrough, Monadhliath Mountains, New Birmingham, New Forest, New Invention, Old Radnor.*

Юқоридаги мисоллардан кўриниб турибдики, инглиз тили топонимлари ҳам бошқа тил лексемалари сингари серқирра ва турли-туман ясалиш усуллариغا эга. Биз бу ерда маълум бир топонимларгагина тўхталдик. Барча инглиз топонимларини бирма-бир бериб чиқиш учун эса албатта узоқ вақт ва шу билан бирга қаттиқ меҳнат талаб қилинади.

Ҳар бир топоним ўз маъноси ва мазмунига эга. Уларнинг ҳар бири алоҳида тарих, ўзгача маданият, ўша жойда истиқомат қилувчи аҳолининг турмуш тарзини ўзида акс этган, шунингдек, келиб чиқиши неча минг асрларга бориб тақаладиган буюк ўтмишга эга, десак муболаға бўлмайди. Зеро, қайси тил, қайси миллат бўлишидан қатъий назар, ўша миллатга хос бўлган ҳар бир жой номи, яъни топонимлар асли биргина атоқли отдек кўринса-да, ўша миллатнинг, ўша халқнинг орзу-умидлари, ўтмиши ва бугуни, миллий маданияти ва тарихини ўз замирига яширган бўлади.

Хулоса ўрнида шуни айтиш мумкинки, топонимлар бир неча йиллар давомида шаклланади, сайқалланади ва улар келажак авлодларга мерос бўлиб қолади. Ана шу меросни асраш, уларнинг туб моҳиятини англаб етиш, эскириб кетаётганларини сақлаб қолиш, янгиларини шакллантириш – буларнинг барчаси шу жойда яшовчи халқ билан чамбарчас боғлиқдир.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР

1. Mills. A.D. Dictionary of British Place – Names, Oxford. 1991 (revised reprint 2011);
2. Room. A Concise Dictionary of Modern Place Names in Great Britain (1983).
3. Ганиева Г. Топонимлар ва уларнинг морфологик-синтактик усулларда ясалиши

Интернет сайтлари

1. www.scopus.com
2. <http://research-repository.st-andrews.ac.uk/>
3. www.twirpox.ru